

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และเสนอแนะ

การศึกษาเรื่อง “พัฒนาการในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงพัฒนาการในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ กระบวนการในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ปัจจัยที่เกี่ยวข้องในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ตลอดจนผลของการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง

การศึกษาในครั้งนี้ผู้วิจัยใช้เทคนิคการวิจัยเชิงคุณภาพในการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย โดยใช้การจดบันทึก การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วมผสมผสานกันไป และสุดท้ายก็ใช้เวทีชุมชนเป็นเครื่องตรวจสอบข้อมูลที่ได้มา แล้วจึงนำข้อมูลต่าง ๆ มาจัดเป็นหมวดหมู่ วิเคราะห์เชื่อมโยง ประมวลผลเป็นข้อสรุปไปตามวัตถุประสงค์ ซึ่งสามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

5.1 สรุปผลการศึกษา

การวิจัยเรื่อง “พัฒนาการในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง” สามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

5.1.1 พัฒนาการในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง
ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง มีพัฒนาการในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ 2 ช่วงเวลาด้วยกัน คือ

1) การจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยองค์กรชุมชน ชุมชนรอบอุทยานแห่งชาติเขาหลวงมีพัฒนาการในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติมาอย่างยาวนานนับตั้งแต่ยุคของการอยู่อย่างพึ่งพิงไปกับธรรมชาติ ยุคของการทำลายทรัพยากรธรรมชาติเพื่อตอบสนองความต้องการในด้านต่าง ๆ ยุคของการแย่งชิงทรัพยากรธรรมชาติจากการจัดสรรทรัพยากรอย่างไม่ลงตัว จนมาถึงเวลาที่ธรรมชาติถูกทำลายไปจนไม่สามารถที่จะควบคุมสมดุลทางธรรมชาติไว้ได้ มีผลให้เกิดเป็นอุทกภัยครั้งใหญ่ในปี พ.ศ.2531 ที่ทำลายชีวิตและทรัพย์สินของชุมชนรอบอุทยานแห่งชาติเขาหลวงไปอย่างมหาศาล ซึ่งผลกระทบที่เกิดขึ้นทำให้ชุมชนได้เรียนรู้ถึงคุณค่าของธรรมชาติในการที่จะรักษาสมดุลของระบบนิเวศเอาไว้ ดังนั้นในการที่จะอยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างยั่งยืนนั้น ชุมชนต้องดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติควบคู่กันไปด้วย ซึ่งส่งผลให้เกิดองค์กรสิ่งแวดล้อมขึ้นในชุมชนรอบอุทยานแห่งชาติเขาหลวงขึ้นมา

2) การจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง ในช่วงแรกของการจัดการทรัพยากรธรรมชาติขององค์กรสิ่งแวดล้อมชุมชนในชุมชนรอบอุทยานแห่งชาติเขาหลวงจะเป็นลักษณะของการจัดการแบบแยกส่วนออกจากกัน แต่ละชุมชนจะมีรูปแบบการจัดการของตนเอง ทั้งการจัดการในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและการจัดการด้านการท่องเที่ยว ซึ่งการจัดการแบบแยกส่วนออกจากกันนี้ ทำให้เกิดปัญหาตามมาทั้งปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ และปัญหาความขัดแย้งภายในชุมชนและระหว่างชุมชน ซึ่งนับวันปัญหาเหล่านี้ได้รุนแรงขึ้นเรื่อย ๆ จนองค์กรต่าง ๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องต้องเข้ามาแสวงหาหนทางในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น และทำให้เกิดประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวงขึ้นมา

5.1.2 กระบวนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง

ประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง แม้จะไม่ได้มีกระบวนการในการดำเนินงานที่เป็นระเบียบแบบแผนมากนัก แต่ก็ได้มีกระบวนการทำงานร่วมกันเกิดขึ้นอย่างสม่ำเสมอ ไม่ว่าจะเป็นการใช้กระบวนการกลุ่ม การดำเนินงานร่วมกันการสร้างเครือข่าย และการปฏิสัมพันธ์ร่วมกันภายในประชาคมฯ ซึ่งจะเกิดขึ้นทั้งในกิจกรรมของประชาคมฯ กิจกรรมของเครือข่ายย่อยภายในประชาคม และกิจกรรมขององค์กรสิ่งแวดล้อมชุมชนในประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง ซึ่งกระบวนการดำเนินงานเหล่านี้มีส่วนสำคัญส่วนหนึ่งที่ก่อให้เกิดพัฒนาการในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง

5.1.3 ปัจจัยที่เกี่ยวข้องในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง

ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง ได้มีปัจจัยต่าง ๆ ที่เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องหลายปัจจัยด้วยกัน คือ ปัจจัยในภายในซึ่งเป็นปัจจัยที่เกิดขึ้นมาจากภายในชุมชน ซึ่งจะส่งผลต่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง ประกอบไปด้วย ความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน การมีส่วนร่วมของชุมชน กระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน และการสร้างองค์ความรู้ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งปัจจัยจากภายในชุมชนเหล่านี้จะก่อให้เกิดพัฒนาการในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง และนอกจากจะมีปัจจัยภายในที่เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องแล้ว ก็ยังมีปัจจัยจากภายนอกที่เข้ามาส่งผลต่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง ซึ่งประกอบไปด้วยนโยบายจากภาครัฐที่ส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดการจัดการทรัพยากรธรรมชาติขององค์กรท้องถิ่น และความช่วยเหลือจากภายนอกที่จะเข้ามาให้ความช่วยเหลือทั้งในด้านงบประมาณ การประสานงาน การฝึกฝน การให้ความรู้ และการสร้างความเข้มแข็งให้องค์กรสิ่งแวดล้อม ชุมชนในประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง ซึ่งองค์กรจากภายนอกที่เข้ามาให้ความช่วยเหลือ คือ สมาคมเพื่อนกลอ-

เทือกเขาหลวง สาขาการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ กองทุนสนับสนุนการวิจัยแห่งชาติ (สกว.) การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) กองทุนเด็มติเขียวให้เขาหลวง มูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคม (มอส.) มูลนิธิโกลด์คิมทอง สถาบันราชภัฏนครศรีธรรมราช และนักวิชาการจากสถาบันต่าง ๆ เป็นต้น นอกจากนี้จะมีปัจจัยที่เข้ามาส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดพัฒนาการในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชามอนูร์กัยเทือกเขาหลวงแล้ว ก็ยังมีปัญหาและอุปสรรคที่ส่งผลกระทบต่อจัดการด้วย ซึ่งปัญหาและอุปสรรคเหล่านี้จะเข้ามาทำให้การจัดการทรัพยากรธรรมชาติเกิดปัญหา และส่งผล ต่อการพัฒนาของประชามอนูร์กัยเทือกเขาหลวงด้วย ซึ่งปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นประกอบไปด้วย กระแสทุนนิยม การท่องเที่ยวแบบมวลชน และพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ

5.1.4 ผลของการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ของประชามอนูร์กัยเทือกเขาหลวง

ผลในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชามอนูร์กัยเทือกเขาหลวง สามารถแบ่งผลที่เกิดขึ้นได้ใน 2 ด้านด้วยกัน ประการแรกคือ ผลของการจัดการทรัพยากรธรรมชาติต่ออุทยานแห่งชาติเขาหลวง ซึ่งผลที่เกิดขึ้นทำให้เกิดการลดลงของการทำลายทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาหลวง และการความสัมพันธ์ที่ดีขึ้นระหว่างอุทยานแห่งชาติเขาหลวงกับชุมชนในท้องถิ่น ประการที่สองคือ ผลของการจัดการทรัพยากรธรรมชาติต่อชุมชนในท้องถิ่น ซึ่งการดำเนินการที่เกิดขึ้นได้ก่อให้เกิดความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน การมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน และเกิดการกระจายรายได้สู่ชุมชน เป็นต้น ซึ่งสุดท้ายแล้วการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชามอนูร์กัยเทือกเขาหลวงก็จะนำมาสู่องค์ความรู้ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่ยั่งยืน ซึ่งจะเป็นการนำองค์ความรู้ที่ได้จากการจัดการทรัพยากรธรรมชาติใน 3 ส่วน คือ องค์ความรู้ในเรื่องทรัพยากรธรรมชาติ องค์ความรู้ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และองค์ความรู้ในการบูรณาการ กระบวนการเรียนรู้ ซึ่งสามารถที่จะนำไปสู่การจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืนได้

5.2 อภิปรายผล

1. พัฒนาการในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชามอนูร์กัยเทือกเขาหลวง

การจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชามอนูร์กัยเทือกเขาหลวง มีพัฒนาการมาตั้งแต่การจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยชุมชนเริ่มตั้งแต่ การอยู่อาศัยอย่างพึ่งพิงไปกับธรรมชาติ การทำลายทรัพยากรอย่างล้างผลาญเพื่อสนองความต้องการในด้านต่าง ๆ มาถึงในยุคที่ทรัพยากรธรรมชาติทรอยหรือลดลง ตลอดจนการจัดการสรรทรัพยากรที่ไม่ลงตัว และได้ก่อให้เกิดการแย่งชิงทรัพยากรธรรมชาติขึ้นมา จนมาถึงเมื่อธรรมชาติถูกทำลายลงไป จนไม่สามารถที่จะรักษา

สมดุคข์ของธรรมชาติเอาไว้ได้ และเมื่อเกิดภัยธรรมชาติขึ้นมา ธรรมชาติจึงไม่สามารถที่จะบรรเทาผลกระทบที่เกิดขึ้นได้ ดังเช่นเหตุการณ์น้ำท่วมและโคลนถล่มอย่างรุนแรงเมื่อปี พ.ศ.2531 ที่ได้ทำลายชีวิตและทรัพย์สินของคนในชุมชนรอบอุทยานแห่งชาติเขาหลวงไปอย่างมหาศาล สอดคล้องกับที่แรมโบ (Rambo, อ้างใน ลำแพน จอมเมือง, 2540) ได้กล่าวว่า สังคมมนุษย์และสังคมพืชเป็นสังคมที่มีความสัมพันธ์ต่อกัน ทั้งสองมีองค์ประกอบมีสายสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างกัน ในสังคมมนุษย์โครงสร้างทางสังคมซึ่งประกอบด้วยหน่วยต่าง ๆ เริ่มจากปัจเจกชน ครอบครัว กลุ่มและองค์กรต่าง ๆ มีระบบเศรษฐกิจ ระบบการเมือง ระบบการปกครอง ฯลฯ โยงยึดหน่วยย่อยต่าง ๆ เอาไว้ ส่วนในสังคมพืชประกอบขึ้นด้วยโครงสร้างของสิ่งมีชีวิต และสิ่งที่ไม่มีชีวิตมีความเชื่อมโยงกันด้วยวงจรต่าง ๆ เช่น วงจรอาหาร วงจรแร่ธาตุ ฯลฯ สังคมมนุษย์และสังคมต้นไม้จะมีการถ่ายทอดความสัมพันธ์ระหว่างกัน ซึ่งอาจเป็นการส่งเสริมและการทำลายซึ่งกันและกัน เช่น สังคมมนุษย์จะใช้ประโยชน์จากป่ามากเกินไป จนป่าไม้ไม่อาจที่จะรักษาความสมดุลเอาไว้ได้ ก็ให้เกิดความเสื่อมโทรมและยังทำให้เกิดอุทกภัย ความแห้งแล้ง เป็นต้น ซึ่งชุมชนรอบอุทยานแห่งชาติเขาหลวงก็ได้รับผลกระทบที่เกิดขึ้นอย่างแสนสาหัส จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นทำให้ชุมชนได้เรียนรู้ถึงคุณค่าของธรรมชาติและต้องการที่จะรักษาสมดุลของธรรมชาติเอาไว้ ในยุคนี้จึงได้เกิดองค์กรสิ่งแวดล้อมในชุมชนรอบอุทยานแห่งชาติเขาหลวงขึ้นมา ซึ่งการเกิดองค์กรสิ่งแวดล้อมชุมชนนี้สอดคล้องกับที่ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ (2538) ได้กล่าวไว้ว่า แนวคิดของการอนุรักษ์ที่แท้จริงและถูกต้องจะต้องมาจากข้างล่างนั่นคือ จากประชาชนที่อยู่ในท้องถิ่น และดำรงชีวิตท่ามกลางธรรมชาติที่กำลังถูกทำลายอย่างหนัก ในแนวคิดนี้ทรัพยากรธรรมชาติทั้งปวง จะได้รับการดูแลด้วยความรัก ความห่วงใยและความเคารพ การสนองความต้องการของประชาชนจะอยู่ในขอบเขตที่สอดคล้องกับระบบนิเวศและกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ การอนุรักษ์แนวนี้จะให้ความสำคัญสูงแก่เรื่องการพิทักษ์รักษา โดยไม่ให้ทรัพยากรธรรมชาติถูกนำไปใช้เพื่อการพัฒนา ในขณะที่เดียวกันก็มีการเน้นเรื่องการคุ้มครองโดยไม่ให้มีการทำลายทรัพยากร เนื่องจากการใช้มากเกินไป การอนุรักษ์ที่มาจากข้างล่างนี้จะเปิดโอกาสให้ระบบนิเวศมีเวลายาวนานพอที่จะสามารถฟื้นฟูตนเองได้

ในช่วงแรกของการจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยองค์กรสิ่งแวดล้อมชุมชน การจัดการจะเป็นไปในลักษณะของการจัดการแบบแยกส่วนของแต่ละองค์กร ออกจากกัน อย่างเป็นเอกเทศ ทั้งการจัดการในด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและการจัดการด้านการท่องเที่ยว ซึ่งการจัดการแบบแยกส่วนนี้ได้ก่อให้เกิดปัญหาตามมาทั้งปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ และปัญหาความขัดแย้งภายในชุมชนและระหว่างชุมชน ซึ่งปัญหาเหล่านี้ได้ทวีความรุนแรงขึ้นเรื่อย ๆ องค์กรต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในอุทยานแห่งชาติเขาหลวง ทั้งองค์กรจาก

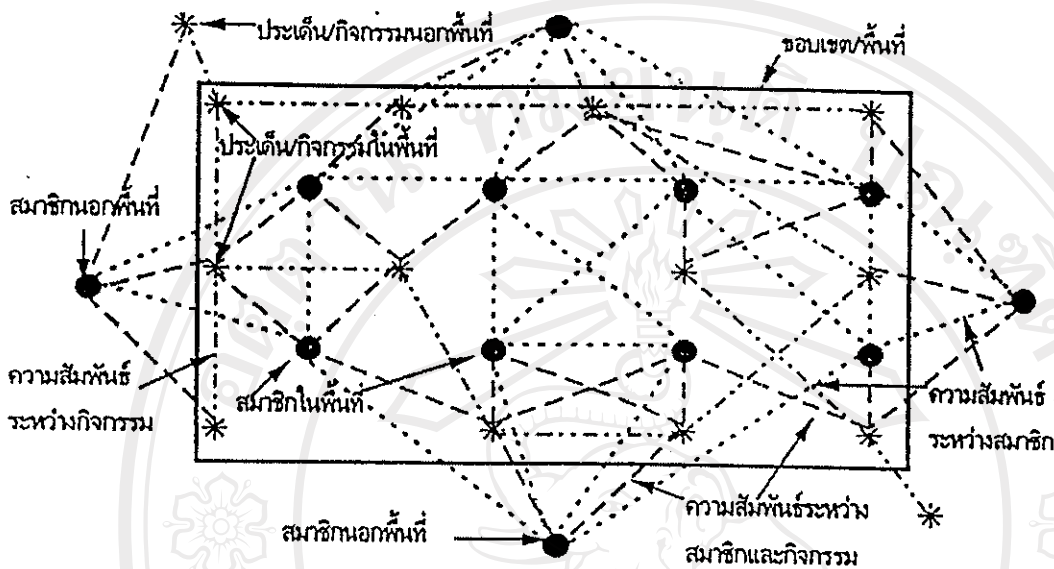

ภาครัฐ องค์กรพัฒนาเอกชน องค์กรชุมชน ตลอดจนนักวิชาการจากสถาบันต่าง ๆ ต้องเข้ามา ร่วมกันแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น ซึ่งข้อสรุปของปัญหาก็คือ การจัดการทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่อุทยาน แห่งชาติ และชุมชนโดยรอบไม่สามารถที่จะจัดการอย่างแยกส่วนได้ การจัดการที่ยั่งยืนนั้นจำเป็น ที่จะต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจของทุก ๆ ฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ดังที่ประเวศ วะสี (2539) ได้กล่าวว่า ถ้าเปรียบเทียบสังคมที่อ่อนแอเหมือนกับกองทรายที่กระจัดกระจายไร้ความหมาย แต่ครั้งมีการ ก่อกองทรายขึ้นเป็นเจดีย์ ก็เกิดความสำคัญและงดงามขึ้น การก่อเจดีย์ในที่นั้นเปรียบเสมือนการ สร้างโครงสร้างที่เข้มแข็ง ยึดโยงภายในสังคม การแก้วิกฤตทางสังคม หรือความอ่อนแอของสังคม จึงได้แก่การทำให้สังคมมีโครงสร้างที่เข้มแข็งนั่นเอง โครงสร้างนี้ครอบคลุมถึงคนในสังคม โดยรวม ซึ่งมีรากฐานเริ่มตั้งแต่การรวมตัวกันขององค์กรต่าง ๆ ที่เข้มแข็ง ในปี พ.ศ.2543 จึงได้เกิด การร่วมมือกันขององค์กรต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในอุทยานแห่งชาติ เขาหลวงขึ้น เป็น “ประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง” ซึ่งสอดคล้องกับที่ชูชัย ศุภวงศ์ และยวดี ภาคการณโกล (2539) ได้กล่าวว่า ประชาสังคมนั้นเป็นความร่วมมือของคนทั้งสังคมเพื่อสร้างความ เข้มแข็งให้เกิดแก่ชุมชน คนหลาย ๆ ฝ่ายที่เข้ามามีส่วนร่วมกันนั้นเกิดเป็นชุมชนด้วยตามค่านิยมที่ว่า ชุมชน หมายถึง คนจำนวนหนึ่งซึ่งมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีความเชื่อในระบบคุณค่าบางอย่าง มีการ ติดต่อสื่อสารกัน มีการเอื้ออาทรต่อกัน มีการเรียนรู้ร่วมกัน และมีการจัดการร่วมกัน เช่นเดียวกับที่ ประเวศ วะสี ได้กล่าวว่า ประชาสังคม คือการที่ประชาชนจำนวนหนึ่งมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีอุดมคติร่วมกัน หรือมีความเชื่อร่วมกันในบางเรื่อง มีการติดต่อสื่อสารกัน มีการเรียนรู้ร่วมกัน ในการกระทำ ในการปฏิบัติบางสิ่งบางอย่างร่วมกัน ส่วนชัยอนันต์ สมุทวณิช (2534) ก็ได้ให้ ความหมายของประชาสังคมว่าหมายถึง ทุก ๆ ส่วนของสังคมโดยรวมทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชนที่เข้ามาเป็น partnership กัน คือการร่วมกันทำงาน ไม่แบ่งแยกว่าเป็นเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เป็นเรื่องของฝ่ายรัฐหรือฝ่ายสังคม ไม่จำกัดว่าใครเป็นส่วนนำหรือส่วนตาม เป็นเรื่องที่ทุก ๆ ส่วนในสังคมต้องมาร่วมกันเพื่อแก้ไขปัญหาโดยเอาประเด็นปัญหาหรือกิจกรรมเป็นศูนย์กลางโดย ไม่จำกัดว่าเป็นเรื่องของใคร ใครเป็นฝ่ายนำ ใครเป็นฝ่ายตาม สามารถเกิดขึ้นได้ทุกวัน เกิดขึ้นได้ ทุกระดับตั้งแต่ในระดับท้องถิ่น ระดับชุมชน ไปจนถึงระดับชาติ

2. กระบวนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง

การจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวงเป็นการรวมตัว กันร่วมมือในการดำเนินการจัดการทรัพยากรธรรมชาติขององค์กรต่าง ๆ ซึ่งมีลักษณะการรวมตัว กันด้วยความสมัครใจ ไม่ได้มีระเบียบปฏิบัติที่เป็นระเบียบแบบแผนมากนัก แต่กระบวนการ ดำเนินงานก็มีความเข้มแข็งอยู่พอสมควร ทั้งจากการใช้กระบวนการกลุ่ม การดำเนินงานร่วมกัน และการปฏิสัมพันธ์กันภายในประชาคมฯ ซึ่งจะเกิดขึ้นอยู่เสมอ ทั้งจากกิจกรรมของประชาคมฯ

กิจกรรมของเครือข่ายย่อยภายในประชาคมฯ ในประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวงจะมีความสัมพันธ์เกิดขึ้นตลอดเวลา ดัง แผนภูมิที่ 13

ภาพที่ 14 ระบบความสัมพันธ์ภายในประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง
ที่มา : เฉลิมชัย ปัญญาดี (2542)

ซึ่งความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นเหล่านี้เป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดพัฒนาการในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง ดังที่สุนทร สุพันธ์ชัย (2535) และอภิชัย พันธเสน (2533) กล่าวว่า การปฏิสัมพันธ์ภายในเครือข่ายจะเป็นสิ่งที่จะช่วยเสริมความรู้ ความสามารถ ช่วยในการเรียนรู้ซึ่งกันและกันในส่วนที่ขาดแคลนอยู่ โดยมีฐานคิดที่ว่า ไม่มีใครคนใดคนหนึ่งหรือองค์กรใดองค์กรหนึ่งเป็นผู้ผูกขาดความรู้แต่เพียงผู้เดียว ความรู้เกิดจากการเรียนรู้การเข้าใจปัญหาและวิธีการคิดของชาวบ้านแล้วนำมาวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ โดยการแลกเปลี่ยนกับชาวบ้านในลักษณะเสริมความรู้ การแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน หลังจากนั้นจึงนำความรู้ไปใช้กัน เพื่อช่วยพัฒนาขีดความสามารถของชาวบ้านได้ โดยเน้นชาวบ้านเป็นศูนย์กลางการพัฒนา เอนก นากะบุตร (2533) ได้กล่าวว่า กระบวนการเรียนรู้ในลักษณะต่าง ๆ ที่จะเรียนรู้ร่วมกัน เช่น กลุ่มแต่ละกลุ่มมาพบปะกัน แลกเปลี่ยนความคิดเห็น การที่นักวิชาการหรือนักพัฒนาลงไปคุยกับชาวบ้านหรือผู้นำชาวบ้าน การพาชาวบ้านจากหมู่บ้านหนึ่งไปดูงานในอีกหมู่บ้านหนึ่ง และการเรียนรู้แบบที่สถาบันภายนอกเข้าไปเสริม ดังนั้นรูปแบบของเครือข่ายการเรียนรู้จะเป็นลักษณะที่ไม่มีรูปแบบที่ตายตัว เนื่องจากชุมชนและท้องถิ่นต่าง ๆ มีความแตกต่างกัน ทำให้รูปแบบหนึ่งอาจเหมาะสมกับอีกแห่งหนึ่ง แต่ไม่เหมาะสมกับอีกแห่งหนึ่ง สอดคล้องกับที่

กาญจนา แก้วเทพ (2538) ได้ให้คำจำกัดความเรื่องเครือข่าย (Network) ไว้ว่าคำว่า Network ในภาษาอังกฤษให้ภาพพจน์ที่ชัดเจน คือ “Net” (ตาข่าย) ที่โยงใยถึงกัน และพร้อมที่จะ “Work” (ทำงาน) เมื่อต้องการใช้งาน ดังนั้นความหมายของ “เครือข่าย” จึงหมายถึง รูปแบบหนึ่งของการประสานงานของบุคคลกลุ่ม หรือองค์กรหลายองค์กรที่ต่างมีทรัพยากรของตัวเองมีเป้าหมาย มีวิธีทำงาน และมีกลุ่มเป้าหมายของตัวเอง บุคคล กลุ่มหรือองค์กรเหล่านี้ได้เข้ามาประสานงานกันอย่างมีระยะเวลาพอสมควร เมื่อฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีความต้องการที่จะขอความช่วยเหลือ หรือขอความร่วมมือจากกลุ่มอื่น ๆ เพื่อแก้ปัญหาที่สามารถติดต่อไปได้ ซึ่งประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง ก็มีกระบวนการในการดำเนินงานในลักษณะเช่นนี้

3. ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง

ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติขององค์กรสิ่งแวดล้อมชุมชนในประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ได้มีปัจจัยที่เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้อง ดังนี้

3.1 ปัจจัยภายใน คือ อิทธิพลจากภายในชุมชนประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวงที่มีส่วนผลักดัน หรือส่งเสริมให้เกิดพัฒนาการในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ประการแรกคือ ความเข้มแข็งขององค์กรสิ่งแวดล้อมชุมชน เนื่องจากชุมชนรอบอุทยานแห่งชาติเขาหลวง ก่อนข้างที่จะมีความเป็นชุมชนอยู่สูง กล่าวคือภายในชุมชนยังมีระบบเครือญาติ ระบบเพื่อนฝูง ระบบอาวุโสที่ยังมีความผูกพันกันค่อนข้างเข้มแข็ง ตลอดจนลักษณะความสัมพันธ์ของชุมชนชาวใต้จะมีลักษณะค่อนข้างพิเศษกว่าภาคอื่น คือ ความใจกว้าง ใจดี มีความเป็นนักร้องสูง ดังที่จรูญ หุยทอง (2542) ได้กล่าวไว้ในวัฒนธรรมการเมืองชาวใต้ว่า ชาวใต้นิยมความจริงใจตรงไปตรงมา นิยมยกย่องผู้อาวุโส ให้ความเคารพนับถือผู้สูงอายุ นิยมความเป็นกันเอง เคารพความเป็นมนุษย์ซึ่งกันและกัน รักญาติพี่น้องและนิยมความเป็นนักร้อง ใจกว้าง ใจดี จากลักษณะความสัมพันธ์ในลักษณะนี้เอง ทำให้การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ภายในชุมชนค่อนข้างราบรื่น ความขัดแย้งในการทำงานมีน้อย ประการที่สองคือ การมีส่วนร่วมของชุมชน แต่เดิมวัฒนธรรมของชาวใต้ก็ได้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนอยู่เป็นประจำอยู่แล้ว เช่น การ “ออกปาก” (ลงแขก) ในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งหมายถึงการขอให้เพื่อนบ้านช่วยกันลงแรงทำงานอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อให้งานหนักหรืองานเร่งด่วนสำเร็จ ลู่ต่างโดยที่ผู้ร่วมลงแรงไม่คิดค่าแรง ซึ่งลักษณะเช่นนี้จะพบได้ในชุมชนชนบททั่วไป แต่สำหรับภาคใต้คุณลักษณะเช่นนี้จะค่อนข้างเข้มข้นกว่าภาคอื่น ๆ ดังที่ฉัตรทิพย์ นาถสุภา (2540) ได้กล่าวว่าสาเหตุที่วัฒนธรรมการ “ออกปาก” หรือ “ลงแขก” ของชาวใต้นั้นมีความเข้มข้นสูงส่วนหนึ่งเป็นเพราะหมู่บ้านภาคใต้นั้นมีสมาชิกในหมู่บ้านเดียวกันเป็นญาติพี่น้องกันจำนวนมาก ดังคำว่า “โน่นก็น้ำ นี้นี้ลู่” อีกทั้งชาวใต้นั้นยังมีวัฒนธรรมพิเศษคือชอบไปมาหาสู่พบปะจับกลุ่ม

พูดคุยกันอยู่บ่อยครั้ง ความผูกพันและความสนิทสนมที่เกิดขึ้นจึงเกิดวัฒนธรรมในลักษณะ “เพื่อนเกลอ” หรือ “ผูกเกลอ” ขึ้นมา ซึ่งการจัดการทรัพยากรธรรมชาติขององค์กรสิ่งแวดล้อมชุมชนในประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวงก็ได้นำเอาวัฒนธรรมในลักษณะนี้มาใช้ ในการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติร่วมกัน ประการที่สามคือ ระบบการถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาสำหรับชุมชนในประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวงส่วนใหญ่จะเป็นชุมชนเก่าแก่มีประวัติความเป็นมายาวนาน มีการสืบทอดประเพณี วัฒนธรรม ตลอดจนความรู้ภูมิปัญญาจากในอดีตสืบทอดกันมาถึงปัจจุบัน ซึ่งลักษณะการสืบทอดความรู้ภูมิปัญญาเหล่านี้จะผสมผสานไปกับวิถีชีวิต ตลอดจนประเพณี วัฒนธรรมต่าง ๆ ที่สืบทอดกันมา เช่น หนังตะลุง มโนราห์ พิธีเบิกป่า พิธีทำบุญหน้าทำเป็นต้น ซึ่งจุดมุ่งหมายของประเพณีเหล่านี้ก็เพื่อความเคารพยำเกรงและเพื่อให้คนในชุมชนดูแลรักษาทรัพยากรนั่นเอง ซึ่งสอดคล้องกับที่สุรวุฒิ ปัดโรสง (2542) ได้กล่าวว่า การถ่ายทอดความรู้ วัฒนธรรม ภูมิปัญญา เป็นวิธีการที่แปรผันไปตามบทบาทขององค์กรทางสังคมและสาระแห่งความรู้ เช่น การถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาสำหรับเด็กก็มักใช้วิธีการเล่น การเล่นเกม การทายคำปริศนา ซึ่งจะแฝงไปด้วยคำสอน คติเตือนใจ ข้อคิด แนวปฏิบัติ การถ่ายทอดสู่บุคคลในวัยผู้ใหญ่ก็จะมีหลายรูปแบบหลายวิธีการ เช่น การบอกเล่า การสนทนากลุ่มของสังคมที่ทำงานร่วมกัน หรือจะเป็นพิธีกรรมทางศาสนา พิธีแต่งงาน การละเล่น เช่น หนังตะลุง มโนราห์ ลิเกป่า การถ่ายทอดส่วนใหญ่ก็จะทำผ่านพิธีกรรมทางศาสนาที่ฝังรากมาอย่างยาวนานของชุมชน ซึ่งเป็นกระบวนการที่ตั้งอยู่บนฐานของการเคารพหรือศรัทธาแต่เดิมอยู่แล้ว ซึ่งจะเป็นเงื่อนไขสำคัญสำหรับการถ่ายทอดอุดมการณ์ วัฒนธรรม และภูมิปัญญาให้ดำรงอยู่ตลอดไป กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือชุมชนหรือสังคมมีกลไกการผลิตซ้ำเพื่อเน้นย้ำความจำเป็นของการมีและใช้ประโยชน์จากอุดมการณ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาของชุมชนหรือสังคมนั้น ประการที่สี่คือ กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันในประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง เนื่องจากชุมชนในพื้นที่รอบอุทยานแห่งชาติเขาหลวงจะมีการตั้งถิ่นฐานชุมชนอยู่บริเวณพื้นที่ใกล้เคียงกัน สามารถไปมาหาสู่กันได้อยู่เสมอ ตลอดจนการเข้าไปใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ป่าเขาหลวง ชุมชนก็มีโอกาสพบปะพูดคุยไปมาหาสู่ซึ่งกันและกันมานานแล้ว จนมาถึงยุคที่มีองค์กรสิ่งแวดล้อมชุมชนเกิดในชุมชนรอบอุทยานแห่งชาติเขาหลวง ชุมชนก็ได้นำเอาความสัมพันธ์ที่เคยมีมาเหล่านี้มาใช้ในการร่วมกันจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวงด้วย เช่น เมื่อชุมชนใดชุมชนหนึ่งมีปัญหาในการดำเนินการก็สามารถไปแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับชุมชนอื่น ๆ ที่ดำเนินการมาก่อน หรือสามารถแก้ปัญหาที่ตนได้เป็นต้น ซึ่งจากความสัมพันธ์เหล่านี้ทำให้องค์กรสิ่งแวดล้อมชุมชนในประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวงเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันอย่างสม่ำเสมอ และก่อให้เกิดพัฒนาการในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติขึ้นอย่างรวดเร็ว ซึ่งตรงกับแนวคิดของเอนก นากะบุตร (2533)

ที่กล่าวว่าเครือข่ายการเรียนรู้ของชาวบ้านจากการที่ชาวบ้านได้จัดการสิ่งแวดล้อมในเรื่องของการแก้ปัญหา ทำให้ชุมชนได้ประสบการณ์ทั้งความสำเร็จและล้มเหลว ทำให้เกิดศักยภาพของภูมิปัญญาการเรียนรู้ที่เกิดจากการจัดการเรื่องต่าง ๆ ที่ผ่านมา เพื่อตอบสนองชาวบ้านด้วยตนเอง มีการสะสมและมีการสืบทอดความรู้ที่สามารถตอบปัญหาและการดำเนินชีวิตของชาวบ้านได้ในระดับหนึ่ง มีการผลิตซ้ำมีการคิดค้นและประยุกต์กับความรู้ที่ได้มาจากภายนอก การลองผิดลองถูกอยู่ตลอดเวลาในหมู่บ้านและกลุ่มองค์กร ทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ที่ผสมกลมกลืนขึ้น สำหรับการเรียนรู้ร่วมกันในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง จะค่อนข้างมีลักษณะที่คล้ายคลึงกันขององค์กรต่าง ๆ เพราะมีลักษณะของชุมชนและทรัพยากรที่คล้ายคลึงกัน ทำให้กระบวนการเรียนรู้มีประโยชน์อย่างมาก ที่จะก่อให้เกิดพัฒนาการในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง ประการที่ห้าคือ การสร้างองค์ความรู้ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ในชุมชนรอบอุทยานแห่งชาติเขาหลวงได้ผ่านช่วงเวลาและเหตุการณ์ต่าง ๆ มากมายตั้งแต่ยุคฟิงฟิงธรรมชาติ ยุคการทำลายธรรมชาติ ยุคแย่งชิงทรัพยากร ยุคอุทกภัย จนมาถึงยุคองค์กรสิ่งแวดล้อมชุมชน ซึ่งตลอดเวลาที่ผ่านมาชุมชนก็มีการพัฒนาปรับปรุงรูปแบบในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติขึ้นมาเรื่อย ๆ ดังนั้นในแต่ละยุคแต่ละสมัยก็จะเกิดองค์ความรู้ใหม่ ๆ ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติขึ้นมา เช่น ในยุคที่ชุมชนทำลายทรัพยากรธรรมชาติจนเกิดผลกระทบเป็นอุทกภัยครั้งใหญ่ที่คร่าชีวิตและทรัพย์สินของชุมชนไปเป็นจำนวนมาก ชุมชนจึงได้เรียนรู้และพัฒนาองค์ความรู้ที่มีอยู่เดิมมาเป็นองค์ความรู้ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่ชุมชนสามารถอยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างยั่งยืน หรือจะเป็นในปัจจุบันที่นอกจากชุมชนจะดำเนินกิจกรรมการอนุรักษ์ธรรมชาติเพียงอย่างเดียว เมื่อมีกระแสการพัฒนาการท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้นมา ชุมชนก็มีการพัฒนาองค์ความรู้ในการอนุรักษ์ธรรมชาติมาผนวกเข้ากับกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นได้อย่างลงตัว เป็นต้น

3.2 ปัจจัยภายนอก คือ อิทธิพลจากภายนอกชุมชนที่มีส่วนช่วยส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดพัฒนาการในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง ประการแรกคือ นโยบายจากภาครัฐ ซึ่งในปัจจุบันภาครัฐ ได้หันมาให้ความสำคัญต่อชุมชนท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติภายในชุมชนมากขึ้นตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 8 จนถึงฉบับที่ 9 ในปัจจุบัน ตลอดจนรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 มาตรา 43,46,49,56,78,79 โดยเฉพาะหมวด 9 ซึ่งเป็นหมวดที่ว่าด้วยการปกครองส่วนท้องถิ่นโดยตรงตั้งแต่มาตรา 282 ถึง 290 ได้ให้แนวทางที่เป็นอำนาจขององค์การบริหารส่วนตำบลในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นอย่างเต็มที่ ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง ก็ได้มีองค์กรการปกครองส่วนท้องถิ่นที่เข้ามีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากร-

ธรรมชาติหลายชุมชนด้วยกัน ทั้งการให้ความช่วยเหลือในด้านงบประมาณ การให้การสนับสนุน ตลอดจนการให้ความสะดวกในด้านต่าง ๆ เป็นต้น ประการที่สองคือ ความช่วยเหลือจากภายนอก ทั้งจากภาครัฐ เอกชน สถาบันการศึกษาและองค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) ซึ่งกลุ่มต่าง ๆ เหล่านี้ได้เข้ามาช่วยเหลือในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์ที่เอกเขหลงในหลาย ๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านเงินทุนสนับสนุนการให้ความรู้ การสร้างความเข้มแข็งให้องค์กร เป็นต้น องค์กรที่เข้ามามีส่วนช่วยเหลือในประชาคมอนุรักษ์ที่เอกเขหลงคือ สมาคมเพื่อนเกลอที่เอกเขหลง การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สาขาการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ กองทุนสนับสนุนการวิจัย กองทุนเดวิสเซียวให้เขาหลวง มูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคม มูลนิธิโกมลคีมทอง สถาบันราชภัฏนครศรีธรรมราช เป็นต้น ซึ่งองค์กรเหล่านี้ก็เป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดพัฒนาการในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์ที่เอกเขหลง

3.3 ปัญหาและอุปสรรค ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์ที่เอกเขหลงนอกจากจะมีปัจจัยที่ส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดพัฒนาการในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์ที่เอกเขหลงแล้ว ก็ยังมีปัจจัยที่เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์ที่เอกเขหลงด้วย นั่นก็คือ ปัญหาและอุปสรรคในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ประการแรกคือ กระแสทุนนิยม ตั้งแต่เกิดแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 ขึ้นในปี พ.ศ.2504 ประเทศไทยได้รับการพัฒนาขึ้นอย่างรวดเร็วทั้งในด้านอุตสาหกรรม และเกษตรกรรม การพัฒนาอย่างก้าวกระโดดนี้เองก็เป็นส่วนสำคัญที่ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติถูกทำลายลงอย่างรวดเร็ว อุทยานแห่งชาติเขาหลวงก็เช่นเดียวกัน แม้จะเป็นพื้นที่ห่างไกลจากตัวเมือง การพัฒนาต่าง ๆ ก็ยังเข้าไปถึง เช่น การพัฒนาด้านการเกษตรที่ส่งเสริมให้ชาวบ้านปลูกพืชเชิงเดี่ยวแทนการปลูกพืชแบบผสมผสานเหมือนอย่างเดิม ป่ายางที่เคยมีพืชหลายชนิดก็เปลี่ยนมาเป็นสวนยางพาราพันธุ์ดีที่ต้องปลูกเป็นพืชเชิงเดี่ยว ต้องใช้ยาใช้ปุ๋ยใช้สารเคมีเป็นจำนวนมาก เพื่อให้ได้ผลผลิตคุ้มค่ากับการลงทุน จากกระแสของพืชพาณิชย์เหล่านี้มีส่วนสำคัญที่ทำให้พื้นที่ป่าในอุทยานแห่งชาติเขาหลวงถูกทำลายลงอย่างรวดเร็ว และนอกจากนั้น การพัฒนาด้านทุนนิยมที่เกิดขึ้นก็ยังทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในชุมชน จากเดิมที่เคยอยู่อาศัยแบบเรียบง่าย พออยู่พอกิน ก็เปลี่ยนมาเป็นการเป็นอยู่เพื่อความสะดวกสบาย หรุหร่า มีหน้ำมีตา เหมือนกับสังคมภายนอกที่ได้ออกไปสัมผัส ซึ่งการพัฒนาแบบทุนนิยมนี้จะเป็นตัวเร่งให้เกิดการทำลายทรัพยากรธรรมชาติเพื่อนำมาเป็นปัจจัยการผลิตในการผลิตอย่างรวดเร็ว ซึ่งสอดคล้องกับที่ วินัย วีระวัฒนานนท์ (2541) ได้กล่าวไว้ว่า ผลของการศึกษาพัฒนาที่หลงทางได้ปรากฏผลเกิดขึ้นที่ชัดเจน คือ

1. การสูญเสียทางธรรมชาติ ซึ่งส่วนใหญ่เกิดจากการบุกรุกใช้พื้นที่ป่าไม้เพื่อใช้ประโยชน์ทางเกษตรกรรม และในการขยายสาธารณูปโภคชุมชน และอุตสาหกรรม
2. การสูญเสียชีวิตชนบท จากการเกษตรที่มุ่งผลผลิตในการค้าและการส่งออก มาเป็นการใช้เครื่องจักรและการจ้างแรงงาน ทำให้สังคมของชนบทเปลี่ยนรูปแบบจากการพึ่งพาอาศัยกันมาเป็นการจ้างและการลงทุนที่สูงขึ้น ทำให้ชนบทสูญเสียสภาพชีวิตที่เคยอยู่ในอดีต
3. การสูญเสียศักยภาพของบุคคล เดิมทีนั้นคนไทยได้ชื่อว่ามีความขยัน มีความอดทน มีความเมตตาและเอื้อเฟื้อต่อกัน จากการพัฒนาที่เกิดขึ้นทำให้คนไทยแสวงหาความสะดวกสบาย หางานที่เขาสบายและได้เงินมาก
4. ความฟุ้งเฟ้อของสังคม เริ่มจากการที่มีรายได้เพิ่มขึ้น และหาเงินได้คล่องขึ้น การจับจ่ายใช้สอยอย่างฟุ้งเฟ้อจึงเกิดขึ้น การใช้สินค้าอุปโภคบริโภคจากต่างประเทศเป็นค่านิยมใหม่ นิยมเสื้อผ้าเครื่องแต่งกายและของใช้ที่เกินความจำเป็น ทำให้ทุกคนรอบคร้อมีหนี้สิน รายได้ไม่พอกับรายจ่าย

ประการที่สองคือ การท่องเที่ยวแบบมวลชน (Mass tourism) จากการขยายตัวของกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้น นอกจากจะก่อให้เกิดการพัฒนาและกระจายรายได้ให้กับชุมชนแล้ว กิจกรรมการท่องเที่ยวที่เกินขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่ก็ทำให้เกิดผลกระทบในทางลบด้วยเช่นกัน ดังที่เกิดขึ้นในอุทยานแห่งชาติเขาหลวง และชุมชนโดยรอบ เช่น ปัญหาการจัดการขยะ ปัญหาความโหดของทรัพยากรธรรมชาติจากกิจกรรมการท่องเที่ยว ปัญหาความปลอดภัยของนักท่องเที่ยวปัญหาค่าครองชีพภายในชุมชนสูงขึ้น ปัญหาความขัดแย้งภายในชุมชน เป็นต้น ซึ่ง นำชัย ทะนุผล (2542) ได้กล่าวว่า การพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว นอกจากจะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการขยายตัวทางเศรษฐกิจ การสร้างงานสร้างอาชีพและการพัฒนาระบบการคมนาคม โทรคมนาคม และโครงสร้างพื้นฐานอื่น ๆ แล้ว การพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นยังก่อให้เกิดผลกระทบทางด้านชีวกายภาพ ด้านสังคมและศิลปวัฒนธรรม ปัญหาและอุปสรรคในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชามอนูร์กัยเทือกเขาหลวง ประการที่สาม คือ พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ แต่เดิมชุมชนรอบป่าเขาหลวงมีการเข้าไปใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ป่าเขาหลวงอยู่เสมอ จนเมื่อมีการประกาศจัดตั้งอุทยานแห่งชาติเขาหลวงขึ้นในวันที่ 18 ธันวาคม 2517 พื้นที่หมู่บ้านและพื้นที่ทำกิน บางส่วนตกอยู่ในเขตอุทยานชาวบ้านไม่สามารถเข้าไปใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ป่าเขาหลวง ดังเช่นเดิมได้ จึงทำให้เกิดความรู้สึกที่แปลกแยกกับอุทยานฯ คนในชุมชนถือว่าป่าเขาหลวงไม่ได้เป็นทรัพยากรของพวกเขา แต่กลับไปเป็นของอุทยานฯ พวกเขาจึงไม่จำเป็นที่จะต้องดูแลรักษาอีกต่อไป หลังจากประกาศพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาหลวงขึ้น จึงมักเกิดปัญหาความขัดแย้งระหว่างชุมชนกับอุทยาน

แห่งชาติเขาหลวงขึ้นอยู่เป็นประจำ เช่น ปัญหาการลักลอบตัดไม้ ลักลอบล่าสัตว์ ปัญหาพื้นที่อุทยานชั้บซ้อนพื้นที่ทำกิน ปัญหาการบุกรุกพื้นที่ป่าเพื่อเป็นพื้นที่ทำกิน เป็นต้น ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างอุทยานกับชุมชนมีความสัมพันธ์ที่ไม่สู้ดีนักในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชามอนูร์กัษ์เทือกเขาหลวง จึงมีความจำเป็นที่จะต้องแก้ปัญหาในส่วนนี้ให้ได้เป็นลำดับแรก

4. ผลของการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชามอนูร์กัษ์เทือกเขาหลวง

ในการดำเนินการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชามอนูร์กัษ์เทือกเขาหลวงได้เกิดผลขึ้นใน 2 ด้านด้วยกัน ประการแรกคือ ผลของการจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่มีผลต่ออุทยานแห่งชาติเขาหลวง ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชามอนูร์กัษ์เทือกเขาหลวงได้ส่งผลอย่างมากในการลดลงของการทำลายทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาหลวง เพราะการที่มีองค์กรสิ่งแวดล้อมชุมชนเกิดขึ้นรอบ ๆ อุทยานฯ ก็เปรียบเสมือนมีการสร้างเกราะป้องกันการทำลายทรัพยากรธรรมชาติขึ้นรอบ ๆ อุทยานแห่งชาติเขาหลวงนั่นเอง และการร่วมกันทำงานที่เกิดขึ้นระหว่างชุมชนกับอุทยานฯ ยังก่อให้เกิดความสัมพันธ์อันดีระหว่างอุทยานฯ กับชุมชนอีกด้วย เพราะการทำงานร่วมกันของทั้ง 2 ฝ่าย ทำให้ทั้ง 2 ฝ่ายได้มีโอกาสที่จะพบปะ พูดคุย ทำงานร่วมกันอย่างสม่ำเสมอ จึงมีโอกาสนในการที่จะแก้ไขปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างอุทยานฯ กับชุมชน และผลอีกประการหนึ่งในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชามอนูร์กัษ์เทือกเขาหลวง ประการที่สอง คือ ผลของการจัดการทรัพยากรธรรมชาติต่อชุมชน ซึ่งองค์กรสิ่งแวดล้อมชุมชนที่เข้ามามีบทบาทในประชามอนูร์กัษ์เทือกเขาหลวง ทำให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากร ได้เกิดจิตสำนึก มีความรักความหวงแหนในทรัพยากร ตลอดจนการเข้ามาของชุมชนในการร่วมกันดำเนินการจัดการทรัพยากรธรรมชาติยังได้ก่อให้เกิดการกระจายรายได้สู่ท้องถิ่นอีกด้วย ทั้งจากกิจกรรมการท่องเที่ยวและการเข้าไปใช้ประโยชน์ในทรัพยากรธรรมชาติจากอุทยานแห่งชาติเขาหลวง เป็นต้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะส่งผลให้เกิดความเข้มแข็งมาสู่องค์กรชุมชน เพราะคนในชุมชนมีโอกาที่จะเกิดปฏิสัมพันธ์และมีการทำงานร่วมกันมากยิ่งขึ้น ชุมชนมีโอกาใช้เวทีในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในการสร้างความผูกพัน การไกล่เกลี่ยความขัดแย้งและการสร้างความสามัคคีให้แก่องค์กรชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางของคูยู บัน (อ้างในคูสิต เวชกิจ, 2535) ที่กล่าวถึงผลของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ดังนี้

1. เกิดการยอมรับมากขึ้น การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการทรัพยากรจะเป็นไปโดยเสรีภาพตามหลักประชาธิปไตย และไม่ถูกครอบงำ จึงจะเห็นได้ว่าประชาชนได้รับการยอมรับในเกียรติและศักดิ์ศรีจากผู้อื่น ก่อให้เกิดความภูมิใจในศักยภาพของตนเอง ก่อให้เกิด

ความภูมิใจในศักยภาพของตัวเอง ก่อให้เกิดความภูมิใจในศักยภาพของตัวเองที่จะร่วมดำเนินการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและการพัฒนาอื่น ๆ ในท้องถิ่น

2. เกิดความรู้สึกร่วมกันและเป็นเจ้าของยิ่งขึ้น การจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยชุมชนมิใช่จะประสบผลสำเร็จได้เพราะประชาชนคนใดคนหนึ่ง แต่ต้องเกิดจากความพ้องต้องกันของประชาชนส่วนใหญ่ที่จะเข้ามาช่วยกันแก้ไขปัญหาเพื่อท้องถิ่น สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้จะก่อให้เกิดความรู้สึกร่วมกันและเป็นเจ้าของมากขึ้น ส่งผลถึงความผูกพันระหว่างประชาชนที่เข้ามามีส่วนร่วมด้วย

3. การบริหารและดำเนินงานมีประสิทธิภาพดีขึ้น การดำเนินงานจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนจะเป็นไปในลักษณะของการทำงานกลุ่มหรือองค์กรในท้องถิ่น ซึ่งมีวัตถุประสงค์ ภาระนิยม โครงสร้างกิจกรรมของกลุ่มโดยเน้นเพื่อความต้องการของสมาชิกให้การปกครองตามหลักประชาธิปไตย ทุกคนที่เข้ามามีส่วนร่วมสามารถแสดงความคิดเห็นเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวมถึงทำให้การบริหารจัดการและดำเนินงานมีประสิทธิภาพดีขึ้น

4. เกิดขีดความสามารถเพิ่มขึ้น บุคคลแต่ละคนย่อมมีความรู้ ความสามารถที่แตกต่างกันไป ประชาชนบางคนแม้จะด้อยความรู้ แต่ก็มีความสามารถบางประการแฝงอยู่ และพร้อมที่จะแสดงออกมา การเข้ามามีส่วนร่วมเพื่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนนอกจากจะเป็นการเปิดโอกาสให้แสดงออกซึ่งความสามารถที่ตนมีอยู่แล้ว ยังเท่ากับเป็นการฝึกฝนความสามารถอย่างอื่นให้พัฒนายิ่งขึ้น

5. เกิดผลประโยชน์เพิ่มขึ้น ผลประโยชน์ที่ได้จากการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนในเบื้องต้นจะตกสู่ประชาชนในท้องถิ่น ซึ่งผลประโยชน์นี้จะมีหลายประการทั้งทางตรงและทางอ้อม การที่ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่น เท่ากับเป็นการเพิ่มกำลังความสามารถในการปฏิบัติงานมากกว่าที่ประชาชนกลุ่มน้อยหรือรัฐแต่เพียงฝ่ายเดียว

สุดท้ายแล้วผลในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชามอนูร์กัยเทือกเขาหลวง ก็คือการเกิดองค์ความรู้ในเรื่องทรัพยากรธรรมชาติและเกิดองค์ความรู้ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชามอนูร์กัยเทือกเขาหลวง ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาหลวงที่ยั่งยืนต่อไป

ตารางที่ 3 ลักษณะของประชาคมและความเป็นประชาคมของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง

ลักษณะ	รายละเอียด
มีความหลากหลาย	<p>เกิดจากการรวมตัวของหลากหลายองค์กร คือ</p> <ul style="list-style-type: none"> - องค์กรสิ่งแวดล้อมชุมชนซึ่งอยู่ในพื้นที่รอบอุทยานแห่งชาติเขาหลวง เช่น ชุมชนคีรีวง ชุมชนวังลุง ชุมชนกรุงชิง ชุมชนเขาพระ เป็นต้น - ภาครัฐ เช่น อบต. เทศบาล สถาบันศึกษา ทพท. อุทยานแห่งชาติ เป็นต้น - องค์กรพัฒนาเอกชน เช่น สมาคมเพื่อนเกลอเทือกเขาหลวง กองทุนเดมิสียิวให้เขาหลวง มูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคม เป็นต้น
มีความเป็นชุมชน	<p>ชุมชนในประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง มีความเป็นชุมชนสูง คือ มีความผูกพันแบบเครือญาติ แบบเพื่อนเกลอ มีความสามัคคี และมีความเข้มแข็งในชุมชน ซึ่งเป็นพื้นฐานของพลังในทางความร่วมมือในการจัดการทรัพยากรร่วมกัน</p>
บนฐานสำนึกสาธารณะ	<p>จุดมุ่งหมายของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง คือการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน อันจะนำมาซึ่งความเสมอภาคในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ</p>
เป็นกระบวนการเรียนรู้ต่อเนื่อง	<p>ประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวงเป็นกลุ่มเครือข่ายแห่งการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง มีการพัฒนาในการสร้างองค์ความรู้ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างต่อเนื่อง เช่น การพัฒนาองค์ความรู้ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติแบบดั้งเดิม มาเป็นการพัฒนาจัดการเพื่อการอนุรักษ์ควบคู่ไปกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งมีการพัฒนาองค์ความรู้อยู่ตลอดเวลา</p>
มีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กันเป็นเครือข่าย	<p>ประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวงมีลักษณะความสัมพันธ์เชื่อมโยงเป็นเครือข่ายในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติร่วมกัน มีการพบปะพูดคุย แลกเปลี่ยนกันอย่างสม่ำเสมอในการพัฒนาการในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาหลวง</p>

ที่มา : อนุชาติ พวงสำลี (2542)

5.3 ข้อเสนอแนะ

5.3.1 ข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนา

1) ในการสนับสนุนการดำเนินงานของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง ทั้งภาครัฐ เอกชน และองค์กรต่าง ๆ เป็นไปอย่างเป็นรูปแบบเดียวกัน จึงจะสามารถทำให้เกิดการจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่ยั่งยืนได้

2) ประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวงควรมีการรวมตัวกันอย่างชัดเจนขององค์กรต่าง ๆ และควรมีการจัดทะเบียนจัดตั้งเป็นกลุ่มหรือสมาคมที่ถูกต้องตามหลักของกฎหมาย ทั้งนี้เพื่อเป็นประโยชน์และเอื้ออำนวยต่อการดำเนินงานของงบประมาณ และมีพลังในการเคลื่อนไหวต่อไป

3) การดำเนินงานของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง ส่วนใหญ่จะเกิดจากการดำเนินงานขององค์กรชุมชน ภาครัฐจึงควรให้ความสำคัญและให้การสนับสนุนมากกว่านี้ โดยเฉพาะอุทยานแห่งชาติเขาหลวง ซึ่งเป็นหน่วยงานที่ดูแลพื้นที่

4) กระบวนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง เป็นกระบวนการที่ชุมชนท้องถิ่นได้เข้ามามีบทบาทในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นของตนเองโดยตรง จึงถือว่ามีความสำคัญและมีความจำเป็นอย่างมากที่จะต้องมีการสร้างบทเรียนของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง เพื่อการศึกษาเรียนรู้ของทั้งผู้คนในชุมชน เยาวชนในท้องถิ่น และชุมชนอื่น ๆ

5.3.2 ข้อเสนอแนะเพื่อการศึกษาวิจัย

1) การศึกษาวิจัยทางด้านสังคมเป็นเรื่องที่มีความสลับซับซ้อน เนื่องจากผู้วิจัยมีปัญหาข้อจำกัดในหลายด้าน เช่น ด้านเวลา งบประมาณ และความสามารถในด้านต่าง ๆ จึงไม่อาจที่จะศึกษาได้อย่างละเอียดและลึกซึ้ง การศึกษาวิจัยจึงควรมีทีมงานที่มีความสามารถในหลากหลายสาขาวิชา เพื่อการที่จะเข้าไปศึกษาได้อย่างละเอียดและชัดเจนมากยิ่งขึ้น

2) พัฒนาการในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง เป็นกระบวนการดำเนินการที่มีการเคลื่อนไหวและมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา การศึกษาวิจัยในครั้งนี้จึงเป็นเสมือนการศึกษาจากอดีตมาจนถึงปัจจุบัน ในอนาคตจึงควรมีการศึกษาวิจัยต่อไปอีก

3) การศึกษาวิจัยเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนนับว่ามีความสำคัญต่อชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติเป็นอย่างมาก ดังนั้นหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งมหาวิทยาลัยหรือองค์กรสนับสนุนการวิจัยต่าง ๆ จึงควรให้ความสำคัญและให้การสนับสนุนมากกว่านี้

4) การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับชุมชนหรือสังคมควรเปิดโอกาสให้คนในท้องถิ่นได้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการศึกษาวิจัยเพื่อสร้างให้งานวิจัยมีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น